

Nyitott könyvtár

Gondolatok Hajnal Ward Judit könyvéről

Folyóiratunk rendszeres olvasói bizonyára jól ismerik a szerző nevét; akik a címlap hátoldalán is szeretnek bogarászni, arra is emlékezhetnek (a vezetőknév második tagja szintén sejteti), hogy az Amerikai Egyesült Államokban élő, dolgozó magyar kollegina. Az már kevésbé ismert, ám a fülszövegből ez is kiderül, hogy annak idején, 1985-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett doktori fokozatot angol nyelvészetből, majd 2006-ban a New Brunswick-i Rutgers Egyetemen végezte el a könyvtár-informatikai szakot. Jelenleg is ez utóbbi univerzitás munkatársa, az Alkoholtudományi Intézet könyvtárának vezetője, egyúttal a Kommunikáció- és Információtudományi Kar oktatója. A két könyvtári kultúra, az amerikai és a magyar közötti hagyományos – és a manapság formálódó kapcsolatok – egyik legszorgosabb építője, ápolója. A *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* hasábjain sűrűn jelentkezik írásaival, tagja a *Könyvtári Figyelő* szerkesztőbizottságának, viszonylag gyakran vesz részt a hazai szakmai tanácskozásokon is.

Nemrég az itthoni szakfolyóiratokban 2007 és 2015 között napvilágot látott cikkeit gyűjtötte össze egy kötetbe. Közzétételét a pozsonyi Kalligram Könyv- és Lapkiadó Kft., valamint – közös kiadásban – leányvállalata, a Pesti Kalligram Kft. vállalta. Talán ő maga is részese volt (némi nosztalgikus érzéssel) annak a döntésnek, hogy a kivitelezés munkálataira a debreceni Kapitális Kft. korszerű nyomdáját kérték fel. Bár a tartalomjegyzék valami rejtélyes okból kimaradt, a könyv végén olvasható „*a cikkekek megjelenési helye*”, ilyen módon könnyen megállapítható, hogy a kiadvány tizennyolc korábban keletkezett írást tartalmaz: esszéket, beszámolókat, tanulmányokat. Közülük tizenegy egyéni munka, hét másokkal közös alkotás; a társszerzők száma többnyire egy, kétszer kettő – egyikőjük magyarországi –, sőt van, ahol négy. Ez a tény információs világunkban immár egyre megszokottabb, olykor az elmaradhatatlan együttműködést demonstrálja. Másféle számítás szerint: a közlemények zöme, tizenhárom a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* évfolyamaiban jelent meg, négy a *Könyvtári Figyelő*ben, az időrendben utolsó tavaly az *Orrosi Könyvtárak* oldalain.

Tudatos szerzői-szerkesztői koncepciót tükröz a kötet belső tagolása. Hajnal Ward Judit elvetette az újraközlés egyébként kézenfekvő, ám kétségkívül formális időrendjét, és helyette meggyőzően logikus tematikai csoportosítást alakított ki. Ez öt nagyobb szerkezeti egységet takar; felsorolva: *A könyvtárban; Hírünk a világban; Könyvtárosok; Konferenciákról; Könyvtár – tudomány – könyvtártudomány*. Természetesen mindig amerikai (pontosabban: egyesült államokbeli) kérdésekről, viszonyokról, helyszínekről stb. van szó; akkor is, amikor az amerikai magyar könyvtárakról vagy az ottani magyar tudósokról olvashatunk.

Hiszen a szerző szándéka eléggé egyértelmű: a világ egyik legfejlettebb – valószínűleg e megszorítás felesleges, legalábbis ami az informatikai beágyazottságot illeti – könyvtári kultúrájának helyzetével, sikereivel és gondjaival, az esetleges vagy remélt megoldási lehetőségekkel kívánja megismertetni hallgatóit vagy magyarországi olvasóit. A jelenre koncentrálna, de néhol történelmi visszapillantásra is vállalkozik: pl. az alkoholológia kialakulása, az e-könyv keletkezése, a lektorálás története. Mindaz, ami elének tárul, tartalmilag igen gazdag; a közlemények más-más helyen és főleg más-más időben történt megjelenése miatt elkerülhetetlen ismétlések sem terhesek az olvasó számára, épp ellenkezőleg, erősítik a mondanivalót, megkönnyítik annak megértést. Különösen sokat, nem egyszer sok újat tudhatunk meg a könyvtárak elektronizációjáról, az internet szerepéről, a digitalizálásról, az e-könyvekről, a különféle adatbázisokról. A hazai kollégák számára aligha érdektelen, inkább kifejezetten hasznos a könyvtári marketing jó néhány fogásának, trükkjének felvázolása is.

Az olvasók korábban is tapasztalhatták, hogy Hajnal Ward Judit ötletes mestere a címadásnak. Számos példa felhozható ebből a könyvből is: *Piszkos Fred a retinakijelzőn*: elektronikus könyvek az amerikai könyvtárakban; *Marslakók és detektívek a könyvtárban*: '56-os tudósok Amerikában; *Hivatásturizmus: könyvtárosok a tengerparton*; *Az Üveghegyen túl*; *Tudományos szelfi*: szerzői profilok az interneten. Legjobban azonban a főcím tetszik: *Nyitott könyvtár*. Az ember először, önkéntelenül is a public library, vagyis a nyilvános könyvtár eszményére gondol. Persze, ez ma is időszerű; hiszen a szerző írja: „*a könyvtár igen demokratikus hely*”, az információs írástudás elsajátításának fő célja, hogy „*intelligens információszerzésre képes, kritikai gondolkodást gyakorló állampolgárokat neveljen*.” Igaz, máshol azt is megjegyzi, hogy az amerikai közkönyvtár ma már inkább a művelődési központ és a központi piactér funkcióját tölti be. Jelen esetben azonban másról, bizonyos értelemben többről elmélkedik. Az idézett főcím összetett fogalmat jelez (és ez bomlik ki a könyv lapjain), amelynek forrása, hajtóereje a sokágú telekommunikációs forradalom. A könyvtári gyűjtemények, de legalábbis a portálok, a katalógusok állandó (szakzsargonnal: hétszer huszonnégy órás) elérhetősége már-már evidencia. Sokat ígér a könyvtárak és a közösségi média kapcsolatának szorosabbá tétele, a webkettő továbbfejlesztése. Szinte közhely, hogy a könyvtárak, elsősorban a felsőoktatási gyűjtemények és a rangos szakkönyvtárak nélkül elképzelhetetlen a nyitott tudomány (Open Science) gondolatának és gyakorlatának megvalósítása, kiteljesítése; egyebek között hangsúlyosan kerülnek szóba az egyetemi repozitóriumok, illetve a *Magyar Tudományos Művek Tára* és a hasonló (nemzetközi) adatbázisok. És voltaképpen ide sorolható a tudós (vagy szerzői) profilok, az általa neologizmusként javasolt kifejezéssel élve a tudományos szelfi összeállításának problémaköre is. S még egy negyedik elemet célszerű kiragadni: a könyvtári (és más közgyűjteményi) dokumentumok digitalizálását, hiszen ha ezeket így internetre kiteszik, elvileg bárki számára és bárhol, bármikor hozzáférhetővé válnak, ilyenformán lehetőséget kínálnak a regionális és lokális elszigeteltség oldásában, csökkentésében is.

Minekutána Hajnal Ward Judit egyetemi oktató is, igencsak járatos a könyvtár- és információtudomány elméleti kérdéseiben, leginkább azokon a területeken, amelyeket tanít (az elektronikus információs környezet és a hozzá kötődő tantárgyak). A *Könyvtári Figyelő*ben közölt tanulmányai közül kettőt különösen érdemes a magyarországi szakemberek figyelmébe ajánlani. Az egyik a külföldi (idegen nyelvű) könyvek, folyóiratok és egyéb dokumentumok beszerzésnek nehézségeit, továbbá ezek leküzdésének valós esélyeit

vázolja, miközben röviden értékeli is a felhasználható kiadói és terjesztői adatbázisok jökora hányadát. A másik (amelyet négy társával együtt írt) a bibliometria (tágabban a tudománymetria) már bevett, azaz elfogadott módszerei alkalmazásának előnyeit és hátrányait mérlegeli, egy saját intézeti professzorának konkrét példáján. Kitér az újfajta kísérletekre is, mindenekelőtt a valós alternatívát kínáló eljárás, az almetria lényegére; ez a hagyományos szűrőkön kívüli források, döntően a közösségi médiában keringő információk bevonását eredményezné a kutatói tevékenység és a folyóiratok értékelésébe. A harmadik Figyelő-cikk szintén tudományos igényű, bár nem annyira elméleti szemszögből vizsgálja a tárgyat, nevezetesen a lektorálás nálunk is erősen ellentmondásos megítélését. Precízen ismerteti a lektorálás fogalmát és folyamatát, összegzi mindazt, ami mellette, illetve ellene szól. Talán itt érzékelhető leginkább az oktatói elhivatottság. A publikáció némelyik része akár rögtön beilleszthető lenne egy tankönyvbe. Észrevételei, javaslatai méltán kiválthatják a magyarországi szakemberek, kutatók, folyóirat-szerkesztők és könyvtárosok érdeklődő figyelmét is.

A hazai könyvtárosok bizonyára izgatottan fogják olvasgatni (ha eddig még nem tették volna meg a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* számaiban) a *Hírünk a világban* című blokkot. A magyar származású Csűrös Clark Szilviával közösen írt cikk felvillantja – jórészt magyarországi szerzők nyomán – az észak-amerikai magyarok könyvtárainak ügyét, majd részletesebben, új információkat is felsorakoztatva bemutatja a New Brunswickban működő Amerikai Magyar Alapítvány Könyvtára és Levéltára szerepét, kiemelve, hogy ez a roppant értékes gyűjtemény elég jó határfokkal dokumentálja az ottani magyarok hozzájárulását az amerikai élethez, az amerikai történelemhez. Alighanem még izgalmasabb az az eszmeifuttatás, amely egy digitális magyar világgönyvtárról álmodozik. (Valószínűleg részben ebből ered a blokk címe is.) S innen már csak egy lépés – legalábbis gondolatilag – a civilizált emberiség régi, több évezredes vágyának, az egyetemes vagy globális könyvtár létrehozásának az álmához. Technikailag nyilván az Amerikai Egyesült Államok áll ehhez legközelebb. Módszertani szempontból tájékoztatás órán tanítható, sőt tanítandó lenne annak a nyomozásnak a leírása, amelyet az Alkoholtudományi Intézet könyvtárának munkatársai folytattak az '56-ban emigrált magyar tudósok (akiket a menekülttáborból a Rutgers Egyetemre vittek angol nyelvtanfolyamra) későbbi sorsának alakulásáról. A detektívmunkát aprólékosan bemutatják (három szerző is jegyzi a közleményt), de a tanfolyam hajdani részvevői közül – feltehetően a személyiségi jogok védelme miatt – név szerint senkit sem említenek.

Magától értetődik, hogy a könyv most nem tárgyalt témái szintén ajánlhatók a magyarországi kollégák figyelmébe. Hiszen kit ne foglalkoztatna a könyvtárépítészet – nálunk éppen nem aktuális – kérdésköre, vagy az olvasásnépszerűsítés sokszínű tematikája és metodikája (az Egyesült Államokban ijeszten magas, egyharmadnyi a félanalfabéták aránya), netán a társadalmi (vagy civil) cenzúra (challenged book = vitatott könyv) veszélye és kivédése. Számunkra is sok fejtörést okoz az e-könyv terjedése; hamarabb megbarátkoztunk az elektronikus folyóiratokkal. Hajnal Ward Juditnak az a meglátása – noha hódolója az új technikának –, hogy „*az e-könyv egyáltalán nem veszélyezteti a nyomtatott könyvek létét.*” Lassú ütemben, buktatókkal ugyan, de hazánkban is kezd divatba jönni a részidős vagy ingyenes diákmunka, viszont még mindig elég ritka az önkéntesek közreműködése. Bizonyára érdemes tüzetesen átnézni az amerikai könyvtáros konferenciákról írottakat, főképp a szerző és munkatársai által szervezett New Brunswick-i rendezvényről; itt meg-

lehető információkra bukkanhatunk az interdiszciplináris „*alkoboltudomány szülőatyjaként titulált*”, magyar gyökerekkel is rendelkező, emigráns E. M. Jellinekről. Közkönyvtáraink gyermekekkel foglalkozó dolgozói számára különleges érzés lehet újraolvasni, milyen volt néhány éve az Egyesült Államok keleti partvidékén egy gyermekkönyvtár és a gyermekkönyvtáros élete. Sőhajtvá vesszük tudomásul, hogy Észak-Amerikában sem könnyű könyvtáros állást találni; a kudarc elkerülésére Hajnal Ward Judit itthon is jól használható, bár egyáltalán nem „holtbiztos” (ezt a jelzőt ő maga is enyhe iróniával szerepelteti a cikke címében) tippeket ad. Elgondolkodtató mindaz, amit az amerikai, csak mesterfokon zajló, erősen gyakorlati irányultságú egyetemi könyvtár-informatikai képzés visszásságairól mond; ezeket diákként és oktatóként is megtapasztalhatta. Elgondolkodtató az is, hogy náluk a könyvtáros-képzés akkreditációját az ALA (az Amerikai Könyvtár – vagy némely közleményben: Könyvtáros – Szövetség) végzi.

Egy helyen, a nemzetközi könyvbeszerzés elemzésénél azt olvashatjuk, hogy nem szabad és nem indokolt az amerikai és a többi térség helyzetét minőségileg összevetni, mert az „*egyszerűen más*”. Hajnal Ward Judit álláspontját megbocsátható áttétellel kitágíthatjuk az amerikai és az európai (benne a magyarországi) könyvtári kultúra egészére. Mi, akik közelről nemigen ismerjük az amerikai könyvtárügy állapotát, el kell, hogy fogadjuk a véleményét. Mindazonáltal szakmai meditációink keretében – virtuálisan – óhatatlanul megpróbálkozunk némi összehasonlítással. A szakirodalom, az internetes információk és az időnkénti tanulmányutak, no meg az éppen most recenzált könyv alapján úgy tűnik, mintha az amerikai könyvtárak a technikai felszereltség és az ehhez kapcsolódó egyéni felkészültség, aztán a könyvtárépületek mérete, nivója és célszerűsége terén határozottan, a könyvtárosok javadalmazását illetően csaknem bizonyosan megelőznek minket.

Végül egy-két szó a könyv nyelvi megformálásáról. Hajnal Ward Judit a felvetett kérdésekről meglepően könnyed, az iróniától sem tartózkodó, valódi esszé-stílusban ír (még a tanulmányokban is!). Kamatoztatja nyelvtani-szakfordítói rutinját, mindig igyekszik az amerikai (angol) szakkifejezések magyar megfelelőjét megkeresni (telitalalat a már harmadszor említendő „tudományos szelfi”), vagy ha ez nem sikerül, körülírva értelmezni. Tehát lapozgatás, böngészés közben nem érezhetjük, hogy száraz szakszöveget tartunk a kezünkben. Már csak ezért is érdemes beleolvasni a *Nyitott könyvtár* című kötetbe, persze legokosabb, ha végigolvassuk.

(Hajnal Ward Judit: *Nyitott könyvtár*. [Pozsony], Kalligram – [Budapest], Pesti Kalligram, 2015. 297 p.)

Bényei Miklós

